

БЕЗПЕЧНЕ ОСВІТНЄ СЕРЕДОВИЩЕ ЯК УМОВА ЗБЕРЕЖЕННЯ ПСИХІЧНОГО ЗДОРОВ'Я ДІТЕЙ

В статті висвітлено особливості безпечного освітнього середовища як умови збереження психічного здоров'я дітей, визначено аспекти та компоненти безпеки в освітньому середовищі, розглянуті можливі ризики відсутності безпеки в освітньому просторі.

Ключові слова: безпечне освітнє середовище, психічне здоров'я, педагогічний вплив, заклад освіти.

The article highlights the features of a safe educational environment as a condition for preserving children's mental health, defines the aspects and components of safety in the educational environment, considers the possible risks of lack of safety in the educational space.

Key words: safe educational environment, mental health, pedagogical influence, educational institution.

Процес реформування системи освіти ставить вимоги і до вдосконалення освітнього середовища, як комплексу умов та ресурсів, в яких здійснюється виховний та навчальний процес. Аналіз психолого-педагогічної літератури дає підстави вважати, що психологічна безпека освітнього середовища є умовою ефективності та результативності освітнього процесу. Саме тому актуальним сьогодні є вивчення організації такого середовища, що сприятиме всебічному розвитку дитини, збереженню її психологічного здоров'я.

Питання освітнього середовища вивчали дослідники Д. Ельконін, К. Левін, К. Роджерс, В. Ясвін та ін. Серед сучасних педагогів та психологів проблему створення безпечного освітнього середовища для збереження психічного здоров'я дітей досліджують Н. Бойчук, Д. Князькіна, І. Марухина, І. Подтикан, Т. Цюман та ін.

Освітнє середовище є такою системою впливів та умов формування особистості, можливостей для її розвитку, що містяться в її оточенні. Під освітнім середовищем розуміють простір закладу освіти.

Формування освітнього середовища як системи необхідних умов для повноцінного розвитку, навчання та виховання має допомагати виявленню та розвитку здібностей дітей, а навчання має будуватися на підставі їх інтересів та природних задатків.

Освітнє середовище є частиною соціального та життєвого середовища особистості. Головною ознакою освітнього середовища є створення системи безпеки через виховання та навчання, а також через вирішення розвиваючих завдань. Освітнє середовище, включаючи всі аспекти та інструменти, має бути націлене на гармонійний розвиток здобувачів, сприяти ефективному освітньому процесу [6, с.308].

Безпечне освітнє середовище є станом освітнього середовища, для якого властиві комфортні взаємини всіх учасників освітнього процесу, дотримано всі необхідні норми безпеки кожного з них, відсутні прояви насильства та небезпек [5, с.10].

У безпечному освітньому середовищі мають бути відсутні фактори небезпеки, загрози, страх. Натомість безпекою буде такий стан, у якому дитина «має відчуття впевненості, почуття довіри до іншої особи або оточуючого середовища» [3, с.101]. Психологічну безпеку визначають як: стан безпеки психіки людини; збереження цілісності особистості, адаптивності соціальних груп, суспільства та функціонування людини; можливості особистості та середовища щодо попередження та усунення загроз; стан середовища, що створює вільний від проявів психологічного насильства щодо взаємодії та стан захищеності, що сприятиме задоволенню потреб в особистісно-

довірчому спілкуванні, а також створює важливу причетність і значущість до середовища та забезпечує психічне здоров'я учасників, що до нього входять.

В сучасному освітньому середовищі існують фактори, які можуть спричинити негативний вплив на психічне здоров'я дитини, наприклад «стресова тактика педагогічного впливу; невідповідність методик і технологій віковим та індивідуальним можливостям дитини; нераціональність організації освітнього процесу; особливості рухового режиму, режиму відпочинку та харчування; недостатня психологічна компетентність педагогів; напруження розумових сил дитини на уроках та під час виконання домашніх завдань; емоційні і фізичні перенавантаження; відчуженість та упередженість до дитини з боку однолітків чи педагогів; напруга в міжособистісних стосунках та їх невідповідність вимогам» [4, с.172]. Несприятливе освітнє середовище може бути причиною підвищення рівня тривожності дитини, що матиме вплив на майбутнє становлення її особистості [2, с.177].

Моделювання психологічної безпеки освітнього середовища має будуватись, ґрунтуючись на наступних принципах: принцип психологічного захисту особистості; опори на розвивальну освіту; допомога у соціальному та психологічному розвитку. Важливими компонентами також є відмова від психологічного насильства, діалог та співпраця.

Визначають три аспекти безпеки освітнього середовища: психологічний, екологічний та інформаційний. До ознак безпечного освітнього середовища належать якість взаємин, комфортність та задоволеність. Якість взаємин в освітньому процесі визначають такі чинники: «позитивні (довіра, доброзичливість, схвалення, толерантність) та негативні (агресивність, конфліктність, ворожість, маніпуляція)» [1].

Комфортність освітнього середовища є «оцінкою емоцій, почуттів та переживань, що домінують у процесі взаємодії дорослих і дітей в освітньому середовищі закладу» [1]. Дослідники також визначають, що «нерозвиненість системи психологічної допомоги в освітній установі може призвести до неефективного психологічного супроводу дитини, а у педагогів — емоційного вигорання, і, як наслідок, спричинити професійну деформацію, що і в першому і в другому випадку є серйозною загрозою психічному здоров'ю особистості [1]. Отже, безпечне освітнє середовище є запорукою забезпечення психічного здоров'я і дітей, і педагогів, як учасників освітнього процесу.

Для збереження психологічного здоров'я необхідні: увага до внутрішнього світу дитини, її захоплень та інтересів, переживань і почуттів, знань та здібностей, ставлення до себе та оточуючих.

Ознака задоволеності безпекою освітнього середовища охоплює задоволення таких дитячих потреб: «у допомозі та підтримці, збереженні та підвищенні самооцінки, пізнанні та діяльності, розвитку здібностей і можливостей» [1]. Відсутність довірливих та комфортних взаємин в освітньому середовищі може призвести до негативних наслідків, серед яких низька самооцінка дітей, підвищення рівня тривожності, дискомфорт та небажання комунікувати та ін. [2, с.178].

Отже, освітнє середовище є такою системою впливів та умов формування особистості, можливостей для її розвитку, що містяться в її оточенні. Освітнє середовище, включаючи всі аспекти та інструменти, має бути націлене на гармонійний розвиток здобувачів, сприяти ефективному освітньому процесу. Безпечне освітнє середовище є станом освітнього середовища, для якого властиві безпечні умови навчання, комфортна міжособистісна взаємодія, дотримано права і норми безпеки кожного учасника освітнього процесу. Визначають три аспекти безпеки освітнього простору: психологічний, екологічний та інформаційний. До ознак безпечного освітнього середовища належать якість взаємин, комфортність та задоволеність. Для збереження психологічного здоров'я необхідні: увага до внутрішнього світу дитини, її захоплень та інтересів, переживань і почуттів, знань та здібностей, ставлення до себе та оточуючих.

ЛІТЕРАТУРА:

1. Безпечне освітнє середовище закладу освіти. Портал освітян України. [Електронний ресурс]. Режим доступу: <https://oplatforma.com.ua/article/2614-bezpechne-osvtn-seredovishche-zakladu-osvti>
2. Казаннікова О. В. Особливості прояву тривожності в молодших школярів. Науковий вісник Херсонського державного університету. Серія: Психологічні науки. 2014. Випуск 1. С.176–180.
3. Князькіна Д.В., Подтикан І.В. Психолого-педагогічний супровід процесу формування безпечного освітнього середовища. Педагогіка здоров'я: збірник наукових праць ІХ Всеукраїнської науково-практичної конференції «Педагогіка здоров'я». Чернігів, 2019. С.100-103.
4. Марухина І. Психологічна безпека освітнього середовища як умова збереження психологічного здоров'я здобувачів освіти. Редакційна колегія, 2020. С.171-176.
5. Цюман Т.П., Бойчук Н.І. Кодекс безпечного освітнього середовища. Метод. посіб. К., 2018. 56 с.
6. Spivakovsky A., Petukhova L., Anisimova O., Horlova A., Kotkova V., Volianiuk A. ICT as a key instrument for a balanced system of pedagogical education. 16th International Conference on ICT in Education, Research and Industrial Applications. Integration, Harmonization and Knowledge Transfer. CEUR Workshop Proceedings. Volume 2740, P.307-321.

Рекомендує до друку науковий керівник доцентка Казаннікова О.В.